

Raportti Kirkko ja juutalaisuus -työryhmän opintomatkasta Lontooseen 22.–25.10.2012

Kirkko ja juutalaisuus -työryhmä vieraili Lontoossa 22.–25.10.2012. Opintomatkan aikana tutustuttiin Lontoon juutalaisyhteisön historiaan ja nykypäivään sekä kristittyjen ja juutalaisten väliseen vuoropuheluun sekä siihen liittyviin hankkeisiin Lontoossa ja Cambridgessa.

Matkaan osallistuivat Anu Heikkinen, Tomi Karttunen, Mikko Ketola, Anni Maria Laato, Pekka Lidqvist, Hanna Rissanen, Timo Vasko, Hanne von Weissenberg ja Daniel Weintraub.

Lontoo valittiin matkan kohteeksi eurooppalaisittain suuren juutalaisyhteisönsä ja pitkän kristittyjen ja juutalaisten välisen dialogin perinteensä vuoksi. Iso-Britanniassa asuu nykyisin noin 250 000–270 000 juutalaista, joista valtaosa Lontoossa ja muissa suurimmissa kaupungeissa.

Työryhmän majoittumispaikkana oli Limehousessa, Itä-Lontoossa sijaitseva anglikaanisen kirkon konferenssi- ja retiiittikeskus, The Royal Foundation of St Katherine (www.rfsk.org.uk).

Samassa paikassa sijaitsee myös Contextual Theology Centre. Työryhmän vierailun ajankohtana keskuksen toimintaan kuului mm. 23.10. järjestetty tilaisuus, jossa käsiteltiin kristittyjen vaikeutunutta asemaa Lähi-idässä, sekä 24.10. yhteistyössä Center for Christianity and Interreligious Dialogue kanssa järjestetty tilaisuus, jossa kristityt ja muslimit käsitelivät viisi vuotta sitten muslimien julkaisemaa dokumenttia *A Common Word*. Keskustelemassa olivat mm. Rev Dr Toby Howarth, Rev Dr David Marshall, arkkipiispa Kevin McDonald, prof. Tariq Ramadan ja Shayk Abdal Hakim Murad. Työryhmällä ei ollut mahdollisuutta osallistua tilaisuuksiin.

Maanantai 22.10.

Työryhmä osallistui London Jewish East End -kiertokävelyyn, jonka oppaana toimi Philip Walker, Jewish East End of London -sivuston (www.jewisheastend.com/london) ylläpitäjä ja juutalaisen Itä-Lontoon kotiseutu- ja perinneyhdistyksen aktiivi.

Kiertokäynti tarjosi ikkunan juutalaisen Lontoon muuttuneisiin kasvoihin: entinen juutalainen East End on nyt pitkälti bangladeshilainen East End. Juutalaisia asui alueella 1900-luvun alussa noin 100 000, nyt enää vain noin 3000, joista valtaosa ikääntyneitä. Säännöllistä toimintaa lienee enää vain kahdessa synagogassa, Bevis Marks -sefardisynagogassa ja Sandy's Row -ashkenasisynagogassa. Muutoksen monumentteja ovat mm. Spitalfieldin entinen suuri synagoga, alun perin hugenottikristittyjen kappeli, sittemmin synagoga, joka nyt toimii moskeijana.

Kierros alkoi St Botolph without Aldgate -kirkolta. Kirkon vieressä sijaitsee Auschwitzista pelastuneen juutalaisen Naomi Blaken kaikille sorron uhreille omistettu veistos, joka esittää kasvin lehden alla suojassa istuvaa ihmistä. Kirkon edustalla sijaitsee Frederick David Mocattalle (1828–1905) omistettu juomalähde. Mocattan suku oli yksi ensimmäisistä sefardiperheistä, jotka muuttivat uudelleen Lontooseen juutalaisten karkotuksen jälkeen. Suku aloitti vuonna 1671 laajan liiketoiminnan sekä kokosi merkittävän kirjaston, joka on nykyisin University College Londonin Jewish Studies Library.

Juutalaisten paluun jälkeen ensimmäinen espanjalais-portugalilainen sefardisynagoga sijaisi alueella 1657–1701. Askenasiyhteisö perusti alueelle ensimmäisen synagogan vuonna 1690. Dietrich Bonhoeffer toimi vuosina 1933–1935 East Endissä St Paulin saksalaisen evankelis-reformoidun kirkon pappina, mistä on muistolaatta London Metropolitan Universityn seinässä.

Kiertokäynnillä tutustuttiin edelleen aktiivisesti toimivaan Sandy's Row -synagogaan (4a Sandy's Row), jonka hollantilaiset ashkenasit perustivat vuonna 1854. Sen lattian alta löytyi äskettäin geniza, jonka vanhat toorarullat ovat parhaillaan tutkittavana.

Brune Streetillä pysähdyttiin katsomaan taloa, jonka seinässä on edelleen nähtävissä teksti ”Soup Kitchen for the Jewish Poor” sekä vuosiluku 5662 / 1902.

Mielenkiintoinen dokumentaatio kristillis-juutalaisten suhteiden historiasta tällä alueella löytyi Christ Church Spitalfieldin eteisestä, jossa on esillä muistolaattoja, jotka kunnioittavat alueella aikoinaan aktiivisesti toimineen London Society for Promoting Christianity Amongst the Jews -lähetysjärjestön työtä.

Tiistai 23.10.

Aamupäivällä työryhmä vieraili Golders Greenissa sijaitsevassa London Jewish Cultural Centressä (www.ljcc.org.uk) ja tapasi siellä opettavan Clive Lawtonin, joka on kansainvälisesti tunnettu juutalainen kouluttaja ja juutalaisen identiteetin lujittumiseen tähtäävän Limmud-organisaation johtaja. Lawton on suosittu esitelmäsihteerinä sekä tuottelijana kolumnisti mm. Jewish News -lehdessä. Hän on lisäksi juutalais-kristillisen dialogin keskeisiä vaikuttajia Ison-Britanniassa ja on toiminut ICCJ:n vuosikonferenssien keynote speakerinä (mm. vuonna 2012 Manchesterissä).

Clive Lawtonin ensimmäinen ja ehkäpä tärkein viesti oli, että juutalais-kristillinen dialogi on jo riittävän kauan ollut yhteisten piirteiden etsintää ja ylistystä. Tätä hän havainnollisti Council of Christians and Jews'in lehden nimellä ”Common Ground”. Hänen mukaansa nyt olisi jo korkea aika siirtyä erilaisuuden tutkisteluun, jonka kaiken järjen mukaan pitäisi olla paitsi kiinnostavampaa, myös syvempään ymmärrykseen johtavaa ja kaiken varsinaisen dialogin perimmäinen syy.

Lawton kertoi peräänkuuluttaneensa suunnanmuutosta jo vuonna 1982, ollessaan ICCJ:n konferenssin kutsuttuna pääpuhujana. Organisoitua dialogitoimintaa leimaa hänen mukaansa yhä jämähtäneisyys. Lawton maalasi karikatyyrinomaisen kuvan klassisesta dialogitilaisuudesta, jossa kunkin uskonnon edustaja pitää alustuksen yhdistävistä piirteistä ja sitten siirrytään teen ja leivosten äärelle. Hänen mukaansa se mitä tapahtuu teen ja leivosten äärellä saattaa olla verrattomasti tärkeämpää kuin muotoihin kangistunut ja ketään ravistelematon puhe yhteisistä piirteistä.

Lawton kuvasi kokemuksiaan ruohonjuuritasoisen dialogitoiminnasta, johon myös muslimiosapuoli on kutsuttu mukaan. Koska kolmen monoteistisen uskonnon keskinäiset suhteet eivät muodosta tasasivuista kolmiota, vaan uskontojen linkit kulkevat eri tasoilla (ortopraksia yhdistää muslimeja ja juutalaisia, raamatuntulkinta ja yhteiset juuret juutalaisia ja kristittyjä), kohdataan kolmen osapuolen keskusteluissa ongelmia. Käytännön ratkaisuna hänen kuvaamassaan tapauksessa oli päädytty siihen, että kristityt ja juutalaiset jatkoivat omia dialogejaan keskenään ja kaikkien kolmen tahon kesken kokoonnuttiin erikseen.

Seuraavaksi työryhmä tutustui Camden Townissa sijaitsevaan Lontoon juutalaiseen museoon (www.jewishmuseum.org.uk). Museon kokoelma sisälsi runsaan määrän juutalaisuuteen ja Ison-Britannian juutalaisten historiaan liittyvää esineistöä. Esillepano oli toteutettu ilahduttavan pedagogisella otteella. Museossa oli meneillään myös israelilaisen valokuvaajan Adi Nesin näyttely The Village.

Iltapäivällä työryhmä vieraili Three Faiths Forum -järjestön (3FF, www.3ff.org.uk) toimipisteessä Kentish Townissa. 3FF juhlii tänä vuonna 15. toimintavuottaan. Järjestön perustivat vuonna 1997 Sir Sigmund Sternberg, sheikki Dr Zaki Badawi ja pastori, tohtori Marcus Braybrooke edistämään juutalaisten, kristittyjen ja muslimien välistä ymmärrystä ja hyvää tahtoa. Sittemmin fokus on laajentunut ja myös muiden uskontojen näkökulmia on tullut mukaan.

3FF toimii hyvin suunnitelmallisesti ruohonjuuritasolla, ei varsinaista uskontodialogia koordinoituna, vaan tarjoten koulutusta sekä osallistumismahdollisuuksia aina koululaisista yliopisto-opiskelijoihin saakka. 3FF:n toiminta on saanut laajan hyväksynnän ja sitä pidetään erityisesti kouluissa tervetulleena ja tarpeellisena. Järjestön työ on palkittu myös monilla huomionosoituksilla.

Koulutyö on monimuotoista, sekä yhtä uskontoa edustavien koulujen (juutalaiset, kristilliset ja islamilaiset koulut) yhteen saattamista, että workshop-työskentelyjä oppilaiden ja joskus myös vanhempien kanssa. Työskentelyt painottavat hyvien henkilökohtaisten kontaktien luomista ja sitä kautta uskontojen välisen ymmärryksen lisäämistä. 3FF:n työntekijät toimivat organisaattoreina ja fasilitoijina näissä tilanteissa.

Toinen tärkeä työmuoto on yliopisto-opiskelijoille tarkoitettu Undergraduate ParliaMentors -ohjelma, jossa muodostetaan eri uskontojen edustajista pieniä työryhmiä, jotka lisäksi linkitetään kansanedustajien kanssa. Työryhmät suunnittelevat ja toteuttavat toimintavuotensa aikana hyväntekeväisyysprojektin, jonka tarkoituksena on edistää uskontojen välistä vuoropuhelua. Brittiläiset poliitikot ovat lähteneet hyvin mukaan ohjelmaan.

Kolmas 3FF:n keskeinen työmuoto on taiteen ja kulttuurin saralla tapahtuva dialogityö. Ks. myös: www.3ff.org.uk.

Työryhmä tapasi 3FF:n toimitiloissa joukon organisaation nuoria työntekijöitä Daniella Shaw-Gabayn (Policy and public affair manager) ja Maja Warnstamin (operations and volunteers manager) emännöimänä.

Tiistai-iltana työryhmä tapasi Englannin kirkon Eurooppa-sihteerin Leslie Nathanielin suosituksesta piispa Michael Ipgraven, joka on toiminut Woolwichin piispana vuodesta 2012. Ipgrave on erikoistunut uskontodialogiin ja erityisesti myös juutalaisten ja kristittyjen välisiin suhteisiin.

Ennen nimitystä piispan virkaan Ipgrave on toiminut mm. lähetystyössä Japanissa, seurakuntapappina Lontoossa, arkkipiispan kanslian uskontojenvälisten asioiden neuvonantajana (Inter Faith Relations Adviser to the Archbishops' Council) sekä sihteerinä kirkon uskontojenvälisten asioiden komissioissa (Commission on Inter Faith Relations). Hän on ollut mukana myös Anglican-Jewish Commissionin toiminnassa, jonka toimintaa Israelin päärabbinaatti ja Canterburyn arkkipiispan kanslia koordinoivat. Vuonna 2011 hänelle myönnettiin OBE-arvonimi huomionosoituksena työstään uskontojen välisten suhteiden kehittämiseksi Lontoossa. Ipgrave on kirjoittanut kirjan *Trinity and Inter Faith Dialogue* (Peter Lang, 2003) sekä toimittanut kuusi teosta kristillis-islamilaisten suhteiden alalta.

Erytisen käyttökelpoisia kirkollisesta näkökulmasta ovat Englannin kirkon raportti *Sharing one hope? The Church of England and the Christian-Jewish Relations. A Contribution to a Continuing Debate* (2001) sekä marraskuussa 2012 ilmestynyt *Land of Promise? An Anglican exploration of Christian attitudes to the Holy Land, with special reference to 'Christian Zionism'*. Työryhmä sai molemmat raportit käyttöönsä. Näitä täydensi Ed Kesslerin jakama tuoreehko kirjanen *Jews and Christians: Perspectives on Mission. The Lambeth-Jewish Forum*.

Ipgrave osoittautui varsin asiantuntevaksi henkilöksi, jolla oli Kaakkois-Lontoon monikulttuurisen ja -uskontoisen alueen piispalle tarpeellinen kokonaisnäkemys kristinuskon ja muiden uskontojen välisistä suhteista sekä tematiikan yleisestä merkityksestä.

Ipgrave kuvasi, että Englannin kirkossa on kolmenlaista lähestymistapaa juutalais-kristillisiin suhteisiin: 1) messiaaninen, juutalaisiin missionaarisesti suuntautuva lähestymistapa, 2) Council for Christian and Jews -neuvoston dialogia ja keskinäistä ymmärtämystä painottava tulokulma, joka ei ole kiinnostunut lähetyksestä (1940-luvulta alkaen) sekä tuoreimpana 3) solidaarisuutta palestiinalaisten kanssa painottava malli. Viimeisin vaikuttaa tällä hetkellä ehkä erityisen paljon kristillis-juutalaisiin suhteisiin ja altistaa yhdessä jännittyneen poliittisen tilanteen kanssa antisemitismille. Antisemitismi ei ole kaukana antisemitismistä.

Britannian kontekstia arvioidessaan Ipgrave totesi myös Council for Christian and Jews -toimielimen (CCJ) hieman menettäneen identiteettiään ja itsetuntoaan suurten keskusten ulkopuolisen juutalaisuuden vähetessä ja painopisteen siirryttyä kristittyjen ja muslimien välisiin suhteisiin. Neuvosto keskusteli taannoin muslimien mukaan kutsumisesta kolmikantaan, mutta ajatus torjuttiin lopulta. Neuvoston näkyvyyden vähenemisen taustalla on myös hallituksen intressi edistää yhteiskuntarauhaa ja painottaa siitä syystä dialogia islamin kanssa. CCJ on kuitenkin

edelleen tarpeellinen muistuttaessaan juutalaisten ja kristittyjen ainutlaatuisesta sidoksesta sekä toimiessaan mm. Ranskassa ja Englannissa päättään nostanutta antisemitismiä vastaan. Uutta on juutalaisten ja muslimien sekä juutalaisten ja hindujen välinen dialogi. Hedelmällisimmät kolmikantadialogit juutalaisten, kristittyjen ja muslimien kesken on Ipraven mielestä käyty Scriptural Reasoning -metodia käyttäen.

Toimenpide-ehdotus: Kirkko ja juutalaisuus-työryhmä tutkii Anglikaanisen kommuunion julkaisua *Land of Promise?* sekä Saksan luterilaisten Kirche und Judentum -komission vastaavaa, samoin kuluvana vuonna ilmestyvää raporttia samasta teemasta ja laatii niiden pohjalta muistion tueksi kirkossamme käytävään keskusteluun.

Keskiviikko 24.10.

Työryhmä vieraili Cambridgessa kahdessa kohteessa, joista ensimmäinen oli Woolf-instituutti (Woolf Institute studying relations between Jews, Christians and Muslims, www.woolf.cam.ac.uk). Woolf-instituutti on perustettu vuonna 1998. Se tutkii juutalaisuuden, kristinuskon ja islamin suhteita historiassa ja nykypäivässä sekä tarjoaa aiheeseen liittyvää koulutusta. Instituutti toimii läheisessä yhteistyössä Cambridgen teologisen tiedekunnan Cambridge Inter-Faith Programmen kanssa, jonka piirissä on mahdollista suorittaa maisterintutkinto uskontojen välisissä suhteissa. Instituutissa on kolme alajaosta: Center for the Study of Jewish-Christian Relations, Center for the Study of Muslim-Jewish Relations sekä Center for Public Education.

Woolf-instituutin toimitiloissa Cambridgen yliopiston Wesley Housessa työryhmä tapasi instituutin perustajan ja johtajan Edward Kesslerin, joka on arvostettu tutkija, uskontojen välisen dialogin edistäjä ja tuottelias kirjoittaja (www.woolf.cam.ac.uk/people/profile.asp?ItemID=51).

Times-lehti luonnehti häntä sanoilla ”probably the most prolific interfaith figure in British academia”. Hänen julkaisuistaan voidaan mainita mm. *Bound by the Bible: Jews, Christians and the Sacrifice of Isaac* (Cambridge University Press, 2004), *A Dictionary of Jewish-Christian Relations* (CUP, 2005) sekä *An Introduction to Jewish-Christian Relations* (CUP, 2010). Pieni kirjanen *What do Jews Believe?* on käännetty useille kielille, myös suomeksi. Kessler ojensi tämän kirjan ryhmälle vierailun yhteydessä.

Kesslerin mukaan nykyisellä dialogilla on kaksi vaaraa. Dialogi voi yksinkertaistua ja lässähtää (”we have already done it all”) tai keskittyä pelkkään holokaustiin. Myöskään suhde Israelin valtioon ei saa olla se pääasia, joka peittää alleen kaiken muun. Sen sijaan on lähdeä syventämään keskustelua. Kesslerin oma näkemys on – vaikka hän tietää että kaikki muut juutalaiset eivät jaa hänen ajatustaan – että kristinuskon ja juutalaisuuden suhde on myös juutalaisesta näkökulmasta *intrinsic*, luontainen tai välttämätön. Voidaan lähteä siitä, että yhteistä on paljon, ja oppia keskustelemaan siitä, mikä erottaa, ja oppia elämään rakentavassa jännitteessä (esim. Jonathan Sacks: *Dignity of Difference*). Dialogia tosin tarvitaan monella tasolla, mutta ”tea and cake” -tasolta aloitetaan. Luottamukselliseen keskusteluun tarvitaan aitoutta.

Kessler tutkijana painotti tutkimustyön merkitystä. Juutalaisten ja kristittyjen kohtaaminen on ollut, ja on, kohtaamista eksegeesin ja hermeneutiikan kentällä – sillä molemmat tekevät teologiaa nimenomaan (osin) yhteisten Kirjoitusten pohjalta. Tämän molemmilla tahoilla tapahtuvan prosessin tutkimus on tärkeää. Tällöin liikutaan ydinasioissa.

Teologikoulutusta on parannettava ja syvällistä tietoa toisesta osapuolesta on tuotettava ja levitettävä. Oppikirjoja, myös sähköistä materiaalia, on tuotettava lisää. Tässä on otettava vakavasti myös muut tieteenalat, sosiologia, antropologia, taide ym.

Loogisena jatkona tälle painotukselle Kessler mainitsi näkevänsä nykypäivässä erityisen merkityksellisenä Scriptural Reasoning -tyyppisen työn, jossa kristityt ja juutalaiset kohtaavat nimenomaan Kirjoitusten äärellä ja opitaan tuntemaan toista osapuolta Kirjoitusten tulkitsijana.

Cambridgen yliopiston Divinity Schoolilla työryhmä tapasi Miriam Lorien, joka kertoi yliopiston uskontodialogiin keskittyvästä koulutusohjelmasta (Cambridge Inter-Faith Programme, CIP, www.interfaith.cam.ac.uk) sekä dialogityössä käytettävästä Scriptural Reasoning -menetelmästä.

Cambridge Interfaith Programmen johtaja on professori David Ford, joka on myös Scriptural Reasoningin ”isä”. Projektin juuret juontavat 1990 alkuun, ja nyt saman konseptin mukaista toimintaa on jo useissa eri maissa.

Scriptural Reasoning on ryhmätyötapa, jossa kolmen uskonnon, juutalaisuuden, kristinuskon ja islamin edustajat lukevat yhdessä kunkin pyhiä tekstejä. Yksi sessio on useimmiten jäsentynyt jonkin teeman ympärille ja jokaisella keskustelulla on yksi fasilitoija. Työskentely on selkeästi strukturoitua ja siinä pyritään tasaveroiseen vuoropuheluun. Vaikka kunkin tekstin esittelee ensin kyseisen tekstin uskonnon edustaja, myös muiden uskontojen edustajat kutsutaan mukaan keskusteluun esittämään kysymyksiä ja ajatuksia. Tavoitteena ei välttämättä ole yhteisymmärrys, vaan erilaisten näkökulmien kunnioittava kuunteleminen. Menetelmästä enemmän: www.scripturalreasoning.org.

Toimenpide-ehdotus: CIP järjestää joka kesä kolmiviikkoisen Summer School -ohjelman tulevaisuuden uskonnollisille johtajille, www.interfaith.cam.ac.uk/en/education/summerschool. Myös suomalaisia opiskelijoita olisi hyvä lähettää Summer Schooliin.

Päivän viimeisenä kohteena työryhmä tutustui Lontoossa Western Marble Arch -synagogaan (32 Great Cumberland Place, www.marblearch.org.uk). Rabbi Lionel Rosenfeld esitteli synagogaa työryhmälle. Aktiivisesti toimiva suuri, 500-paikkainen synagoga on rakennettu vuonna 1957.

Synagogan edellinen rabbi oli uuteen virkaan nimittämiseensä saakka Sir Jonathan Sacks, nykyinen Britannian ylipappi (Chief Rabbi of the Commonwealth), jonka nimi nousi esiin monessa yhteydessä työryhmän Lontoon-vierailun aikana. Työryhmälle ei valitettavasti järjestynyt tilaisuutta tavata häntä.

Ylipappi on hengelliseltä vaikutusvallaltaan verrattavissa kenties keneen tahansa arkkiepiispaan tai kardinaaliin. Sacks on ollut tunnettu yhteiskunnallinen keskustelija ja dialogin puolestapuhuja. Ed Kessler piti tässä suhteessa erityisen merkittävänä Sacksin vuonna 2002 ilmestynyttä teosta *The Dignity of Difference: How to Avoid the Clash of Civilizations*. Woolf-instituutin uusimmassa Perspectives-lehdessä (Spring 2012) ylipappi on hyvin näkyvästi esillä esimerkiksi hänen paavilta saamansa audienssin vuoksi.

Myös Marble Archin synagogan rabbi Rosenfeld oli hyvin ylpeä siitä, että Sacks oli toiminut hänen synagogansa rabbina. Sacksille edelleen on varattuna oma istuin seurakunnan edestä, ja jonka kunniaksi synagogassa on hänen kirjoistaan otetuina mietelminä näyttävästi somistettu kokoushuone.

Kaikki juutalaiset seurakunnat (reformi- ja liberaaliseurakuunat sekä ultraortodoksit) eivät tunnusta ylipappin auktoriteettia, mutta monet niidenkin jäsenistä ovat sitä mieltä, että juutalainen yhteisö tarvitsee kuitenkin tunnetun lähettilään, joka osallistuu kuninkaallisiin ja hallituksen järjestämiin kutsutilaisuuksiin.

Jonathan Sacks on syksyllä 2013 jäämässä eläkkeelle 21 vuoden uran jälkeen, ja hänelle yritetään parhaillaan löytää seuraaja. Se ei ole kovin helppoa, sillä seuraajalla on edessään hyvin isoihin saappaisiin astuminen. Valokeilassa on ollut tähän mennessä kaksi brittiläistä ja kolme amerikkalaista rabbia. Ainakin Lionel Rosenfeld tuntui olevan sitä mieltä, että amerikkalainen rabbi tuskin tulee kyseeseen.

Illan päätteeksi juhlistettiin työryhmän 35-vuotista taivalta päivällisen merkeissä.

Torstai 25.10

Viimeinen matkapäivä oli muiden päivien tiiviin ohjelman vastapainoksi varattu vapaa-ajalle.